

zimu dodatno je utjecalo na njemački moral. Autor u tom poglavlju posebno analizira prodor Crvene armije prema Trećem Reichu i iznosi kako su “neumorne serije sovjetskih ofenziva krajem 1943. i početkom 1944. prisilile Wehrmacht na povlačenje”, što je zapravo postalo opće stanje na cijelom Istočnom frontu koje su samo povremeno usporavale lokalizirane njemačke pobjede (935). Poraz nacističke Njemačke doživljen je na raznolike načine jer su se putovi vodstva i vođenih sve više udaljavali. Bez sumnje je većina tih ljudi svojevremeno gajila simpatije prema nacizmu, pa su se sada suočili s nečim nalik na gubitak vjere. Na kraju autor zaključuje kako je nacistički imperij stvoren na nasilju, trajao u nasilju i uništen nasiljem.

Knjiga *Treći Reich – Nova povijest* nije još jedna knjiga o Hitleru i Drugom svjetskom ratu, već opsežno djelo o genezi nacizma i “tisućljetnog” Trećeg Reicha. Iako se bavi zločinima za koje su odgovorni Hitler i njegovi podređeni, oni nisu u središtu pozornosti, već autor u prvi plan stavlja malog čovjeka i njegovu sudbinu. Knjiga se temelji na golemom broju dokumenata i svjedočanstava te obiluje autentičnim pismima i razmišljanjima svjedoka tog porotka koji je, kako izjavljuje autor, otrovao njemačko društvo poput malignog tumora s metastazama po čitavom tijelu. Michael Burleigh piše jednostavno, lijepo i dinamično i na taj način u potpunosti zaokuplja pažnju čitatelja. Stoga će to iznimno djelo, u prijevodu Vuka Perišića, biti korisna literatura i stručnjacima i širem čitateljstvu.

*Bruno Korea Gajski
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*

Prikaz

Frédéric Monneyron,
Antigone Mouchtouris (ur.)
Politički mitovi

TIM press, Zagreb, 2012, 180 str.

U izdanju zagrebačkog TIM pressa 2012. godine objavljena je knjiga *Politički mitovi* koju su uredili Frédéric Monneyron i Antigone Mouchtouris. Riječ je o zborniku radova desetero autora koji se bave problemima i elementima političkih mitova. Budući da je politička mitologija tema koja zadire u više društvenih znanosti, ova knjiga predstavlja uvidajni spektar isprepletenih disciplina politologije, sociologije, filozofije i povijesti. Nakon predgovora Frédérica Monneyrona i uvoda, knjiga je podijeljena u dva dijela, od kojih se prvi bavi mitskim utemeljenjima i identitetima, a drugi mitskim likovima i simbolima. Martine Xiberras, profesorica sociologije na Sveučilištu Paul Valéry, u svojem uvodu naslovljenom “Politička mitologija i kolektivne identifikacije” daje pregled rasprava o političkim mitovima i njihovim elementima – mitemima. Autorica se dotiče koncepta političke religije, objašnjavajući njegovu genezu i pokazujući kako je došlo do “transfera svetog” iz religije u politiku. Čitatelj tako dobiva uvidaj o važnosti mita za izgradnju identiteta naroda i nacija, dok se argumentacija gradi na primjeru Francuske revolucije kao utemeljiteljskog mita suvremene Francuske.

Prvi dio knjige, "Mitska utemeljenja i identiteti", započinje izlaganjem Antigone Mouchtouris, specijalistice za sociologiju kulture na Sveučilištu Paul Verlaine i urednice knjige, naslovljenim "Uloga Antigone u konstruiranju polisa kod Sofokla". Na primjeru tragične sudbine grčke junakinje Antigone opisane u Sofoklovoj znamenitoj tragediji Mouchtouris pokazuje kako je jedna djevojka izašla iz privatne u javnu sferu i postala utjelovljenjem političkih mitova o slobodi i poštovanju vječnih zakona. Antigona je naime unatoč odluci kralja Kreonta pokopala svojeg brata Polinika koji je označen kao izdajnik. Ulovljena u svojem prekršaju, Antigona priznaje kršenje ljudskih zakona i prihvaća kaznu koja joj je namijenjena, no inzistira na ideji da ljudskim zakonima moraju biti nadređeni oni božji. Prema interpretaciji Antigone Mouchtouris, Antigona time prije svega istupa iz privatne u javnu sferu, što je za mladu ženu u antičko vrijeme gotovo nezamislivo, te iz privatne osobe evoluirala u građanku.

U narednom poglavlju, "Mitovi o identitetu i političke institucije: Rütli i Helvetska Konfederacija", Frédéric Monneyron pokazuje kako politički mitovi mogu poslužiti i kao temelj za izgradnju političkih institucija. Pritom se koristi primjerom Švicarske kao države koja svojim institucionalnim dizajnom uspješno održava ravnotežu između individualističkih vrijednosti i partikularizama etničkih skupina. Kao utemeljiteljski mit konfederacije Monneyron identificira priču o Wilhelmu Tellu i sklapanju saveza između triju kantona na Rütliju. Specifičnost švicarskog utemeljiteljskog mita jest u tome što on objedinjuje slobodu, ponos i hrabrost kao

obilježja državne suverenosti s individualizmom, pa čak i svojevrsnim izolacionizmom. Zahvaljujući snažnoj identifikaciji s navedenim osobinama i s utemeljiteljskim mitom Švicarska je do danas uspjela sačuvati svoju neutralnost, ali i opstati kao država koja okuplja različite narode.

Joël Thomas, profesor latinskog jezika i književnosti, u poglavlju "Antički Rim i Europa: nasljeđe i nesporazumi" bavi se ulogom starog Rima u konstrukciji današnje Europe. Iako je utjecaj Rima na prvi pogled uočljiviji u Sjedinjenim Američkim Državama, Thomas pokazuje kako je u konačnici snažna judeo-kršćanska paradigma stroge podjele na dobro i zlo oprečna rimskoj toleranciji. Stari je Rim pomirivao različitosti naroda koji su u njemu živjeli predstavljajući samog sebe prije svega kao ideal koji nije određen krvlju, rasom ili religijom. Drugim riječima, svatko tko dijeli navedeni ideal smatra se Rimljaninom, bez obzira na njegova druga obilježja. U takvim uvjetima svrstavanje na suprotne strane u paradigmi crno-bijelog svijeta u Rimu nije zamislivo.

Politički mitovi nastavljaju se radom profesora povijesti političkih ideja i političke teorije Yvesa Bizuela "Utemeljiteljski i pokretački mit: Elizejski sporazum u Francuskoj i Njemačkoj". Konstatirajući kako politički mit, osim utemeljiteljskim elementom, može biti i pokretačkom snagom, Bizuel iznosi primjer Elizejskog sporazuma između Francuske i Njemačke iz siječnja 1963. godine. Taj u početku relativno nevažan sporazum prerastao je mitološkom naracijom u utemeljiteljski mit franko-germanskog prijateljstva. Sporazum je poslužio i kao pokretačka snaga daljnjeg procesa europskog integriranja te

bi u budućnosti mogao prerasti i u utemeljiteljski mit Europske unije.

Čitateljima s naših prostora vjerojatno će najzanimljiviji dio knjige biti članak stipendista Zaklade "Friedrich Ebert" Elmira Čamića "Nacionalne mobilizacije i politički mitovi u ratovima u bivšoj Jugoslaviji". Unatoč općenitom naslovu poglavlja Čamić se zapravo bavi srpskim utemeljiteljskim mitom kao pokretačkom snagom ratova na balkanskom području, ne samo prilikom raspada Jugoslavije već i ranije. Kao srpski utemeljiteljski mit Čamić navodi Kosovsku bitku 1389. godine. Provjerene povijesne činjenice o toj bitci su malobrojne, pa zapravo i nije jasno tko je u njoj pobijedio, no u kolektivnoj svijesti srpskog naroda zapamćena je kao bitka u kojoj su se poraženi Srbi žrtvovali kako bi spriječili prodor Turaka u Europu. Od tada pa sve do danas srpski narod ne uspijeva zauzeti mjesto koje mu pripada. Perpetuiranje Kosovske bitke Čamić uočava u djelovanju značajnih srpskih državnika još od balkanskih ratova, preko Prvoga i Drugoga svjetskog rata pa sve do kraha Jugoslavije. Iako Čamić to ne navodi u svojem članku, sa stajališta političkih mitova srpski utemeljiteljski mit o Kosovskoj bitci objašnjava i nemogućnost službenog Beograda da prizna samostalnost Kosova.

Drugi dio knjige, "Mitski likovi i simboli", započinje radom umirovljenog profesora sociologije i antropologije Jean-Pierrea Sirronneaua naslovljenim "Postoji li degolovski mit?". Iako osoba ne može biti mitom sama po sebi, naracijom koja se stvara oko određenih ličnosti one postaju mitološkima. Kao primjer Sirronneau navodi Charlesa De Gaullea, osobu koja objedinjuje mitološke tipove "okupitelja",

"čovjeka oluje" i "posljednjeg viteza". U nastavku se profesor sociologije Jean-Bruno Renard bavi motivom uskrsnutih junaka u tekstu "Mit o povratku heroja: od nadnaravnih legendi do glasina o njegovom životu". Izlaganje je prikaz poznatih slučajeva mitova o ličnostima koje zapravo nisu umrle, već su se pritajile i čekaju priliku da se vrate i povedu svoje sljedbenike u neki bolji život. Varijanta su takvih mitova i priče o antijunacima mogućnost čijih povratka izaziva strah i tjeskobu.

Postdoktorandica s Instituta za filozofska istraživanja u Lyonu Valentina Tirloni u svojem radu "Mitopoetska funkcija boje u političkoj simbologiji" pokazuje kako predmetom mitske naracije ne moraju biti samo događaji i osobe, već to mogu biti i naizgled neutralni elementi kao što su boje. Kratkom analizom Tirloni čitatelju približava genezu spajanja određenih boja s određenim političkim pokretima.

Knjiga završava tekstom voditelja katedre za sociologiju na Sveučilištu Paul Valéry Denisa Fleurdorzea "Umijeće simboličke defiguracije: dvoboj Sarkozyja i Chiraca". Seciranjem političkog umijeća Nicolasa Sarkozyja Fleurdorzea zapravo ukazuje na mogućnost dekonstrukcije mita političkim djelovanjem. Iako se autor usredotočuje prvenstveno na djelovanje kojim je Sarkozy na neki način demistificirao Jacquesa Chiraca, u srži poglavlja je zapravo ideja o ponavljanju ciklusa simboličke defiguracije sa svakom promjenom vlasti nakon izbora: novi mandat uvijek znači i početak borbe za potiskivanje političkog protivnika u simboličkoj areni.

Knjizi *Politički mitovi* gotovo upadljivo nedostaje zaključno poglavlje koje bi povezalo sve tekstove u cjelinu isticanjem

jedinstvene misli vodilje. Tekstove iz prvog dijela knjige implicitno povezuje ideja europskog identiteta, no takva poveznica nedostaje drugom dijelu. Knjiga daje tek sadržajni pregled teme političkih mitova te kao takva neće biti od koristi onima u potrazi za pomagalom u znanstvenim istraživanjima. Politički mitovi su možda vredniji kao heuristički koncept nego kao sadržajni narativ, no taj aspekt nije istražen tekstovima iz ove knjige. Također, dominacija francuskih autora, kao i potreba za dobrom prethodnom informiranošću o obrađenim temama, čini knjigu manje zanimljivom široj publici. Ipak, *Politički mitovi* dat će zainteresiranim čitateljima dobar pregled elemenata koji se pojavljuju u raspravama o političkim mitovima.

Jelena Špiljak
Odbor za europske integracije
Hrvatskoga sabora

Prikaz

Zoran Stoiljković
**Srbija u lavirintima tranzicije:
Ogledi iz političke sociologije
savremenog društva**

JP Službeni glasnik, Beograd, 2011, 493 str.

Knjiga *Srbija u lavirintima tranzicije; Ogledi iz političke sociologije savremenog društva* kritički prikazuje i analizira srpsko društvo u proteklih dvadeset godina, od kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća i raspada bivše socijalističke države do

danas. U trinaest poglavlja autor analizira socijalne rascjepe, privatizaciju, korupciju, procese raslojavanja prema bogatstvu te nastanak novih političkih i drugih elita. Autor analizira ključne procese i njihove učinke na socijalni kapital i političko ponašanje građana.

U prvom poglavlju, *Konflikti i društvene promene*, analizira se razdoblje raspada bivše socijalističke države tijekom kojeg se istovremeno događaju kriza društva i kriza višenacionalne zajednice. U drugom poglavlju, *Srbija na razmeđu vekova*, autor opisuje ulogu pojedinih političkih aktera i civilnog društva devedesetih godina prošlog stoljeća te analizira razloge, rizike i troškove društvenih sukoba, kao i opcije daljnjeg društvenog razvoja Srbije. U trećem poglavlju, *Srbija na putu od izbornog autoritarizma ka konsolidovanoj demokratiji*, analizira se trenutna pozicija srpskog društva na temelju triju kriterija i triju indikatora. Kriteriji razvijenosti demokracije su: postojanje višestranačkog sustava u kojem se politička utakmica odvija prema unaprijed poznatim pravilima; osiguran sustav otvorene i odgovorne vlasti putem horizontalne i vertikalne kontrole te podjele vlasti i, treći, građanska participacija preko aktera civilnog društva. Indikatori trenutne razvijenosti srpskog društva su: prihvaćenost demokratskog poretka kroz postojanje socijalnog konsenzusa oko koncepata razvoja; legitimacijska formula poretka kroz populistički ili participativni obrazac i, treći, jesu li formalno izabrani predstavnici političke vlasti oni koji posjeduju i stvarnu političku moć.

U četvrtom poglavlju, *Civilno društvo i konsolidovanje demokratije u Srbiji*, opisuju se uloga i važnost udruga civilnog društva za transformaciju iz tranzicijskog